

КАБИНЕТ БОЛГАШ ЧӨВҮЛӨЛ

Партийжи-организмизм бөлгөш идеология ажалды практиканын өрөөнү боюп баштап иштетиптир байдар талаа-бизе кабинетти партия Тыва обкомунун секретариатынын иштетиптир баштаган, оон чөвүлөшүн он бир ким составты кылдыр баштаган. Методикти кабинетти Кызматка Политикти чыгарышкын байыркы бир өрөөндө деп ишмен кылган.

Чоокта чаа ол кабинетти чөвүлөшүн бирги хураалы болган. Алар партийжи организмизм бөлгөш идеология ажалды дүржүлгөшүн өрөөнү база иштетиптир байдар секциялары турскан болган бо чыдагы төнчүлүгө чедир чөвүлөшүн чорудар ажалынын планын баштаган.

Чоукта кезиктирер кабинетти депин кылганым уагт согуурга-бизе танышкан. Мыда партия тургузуунун талаа-бизе етедешин кылган. СЭКП эге организмизмдин секретариаты, партийжи ажалдыкчылар болган активчилер мааа кезиктир, партийжи организмизм тургузуу-бизе танышкан, партдокументтерин кичиар башка кылганым талаа-бизе эргежон чутула консультацияларын ал боюр. Оон-бизе калы организмизм-политикти эң чутула хемчег-партдокументтерин согуурга хобашкан материалдарын база мыда делген көргөсөн.

Мааа кезген кижилер В. И. Ленинни чогаалдарынын доо чыдаган, партийжи-организмизм ажалды талаа-бизе кыла-бизе номарын, бромораларын база ажалгап боюр. Хой-ниги организмизмдин партийжи уагттууга хобашкан хой документтерин база мыда бөлгөсөн.

Кабинетти эргежон чутула номар, материалдар база документтер-бизе хандарын оралдаган турар. Идеология ажалды талаа-бизе етедешин депин кылганым амы уагт доошун турар. Ол бүтү чүдүлөр партийжи-организмизм бөлгөш идеология ажалды чорудар талаа-бизе партия организмизмдин, активчилер, пропагандагерлер, лекторларга, политинформаторларга доошун хураалы чедир. Оон ажалда кабинетти чөвүлөшүн чамдык партия организмизмдин организмизм бөлгөш коммунисттик кижилерге талаа-бизе ажалынын практикамын хандыр сайлап көргөш, эң дүржүлгөш непередирин бодууну кол согуулаа кылдыр салган.

ИНСТРУКТОРЛАР СЕМИНАРЫ

Бо чыдагы август 21-22 хунеринде СЭКП обкому партия райкомдарынын болган Кызмат хормонуну организмизм кидилеринин инструкторларын семинарын эрттирген.

СЭКП-ниң XXIV съездин партиянын шынар составын болган ажалы коммунисттерин кижизилдешин экижидеринин, идеология бешдеринин дугайында, коммунисттеринин хуула херези бешдеринин негедешерин сагышынын, хой-ниги организмизмдин дугайында хуула хураалы, партийжи ажалды планнарынын дугайында хуула хураалынын бешдеринин, эрттиреринин, күүсөдешин хуула хуула организмизмдин бөлгөш партийжи ажалды ажалды ажалды ажалды талаа-бизе өске-даа талааларга лекцияларын семинарын кижилеринин дугайында, оон ышкан ажалда делген байдалынын дугайында, республиканын ажалды ажалды ортууна кижизилдешин ажалды экижидеринин, уагттуу контрол бөлүктөрүнүн бөлгөш постуларынын ажалды дугайында лекциялар база болган.

Семинар лекцияларын болган дугайында СЭКП обкомунун чыдагы партия комиссиянын даргазы Г. В. Иванов, обкомуну кидилер эргежонунун оралдагызы А. А. Зайцева, тоуг эрттиреринин кандидаты, лектор В. Ч. Огур, ВЛКСМ обкомунун ийги секретары Г. С. М. Иргит болган оон-даа өске эштер номчаан. Ол ышкан СЭКП-ниң Уагт-Хем, Барым-Хемчи, Каа-Хем райкомдарынын, «Тыва даг-дугу» туг эрттиреринде парткомуну инструкторларын эштер Н. Базар, А. Сарыглар, В. Гусев, Д. Оган-оол болган өске-даа эштер партийжи ажалды талаа-бизе дүржүлгөш согушканар.

Семинар соода оон кижилеринин Талдыга Тока аттыг совхозка, «Тыва кобальт» комбинатка эскериялал, оларда парткомдарын болган партия эге организмизмдин ажалды-бизе танышканар.

ПАРТДОКУМЕНТИЛЕР СОЛУУШКУНУ

СЭКП-ниң Тес-Хем райкому партдокументтеринин солуушкуну эге организмизмдин улам быжыглар, коммунисттеринин идеология бешдер болган сагыла-чурмуну быжыглар согула-бизе хобаштыртып турар. Бо хунерге чедир районда бүтү партия кижизилдеринин үжөн ажал хуула партиянын чаа бешдерин алган. Партиянын сее эге организмизмдин документтерин солууру доошуган.

Чоокта чаа «Чодураа» колхозтун коммунисттери чаа партдокументтерин ал эгелеш. Дортен чеди чаа партия стажик, хоочун колхозчу-пенсционер Содак Эрел, муракчы бодурулгачи, хой-ниги эштер Соан Чикей, Серен Шинит, партия комитетинин секретары Галина Сална олар бир дугайында партия билеттерин алган.

СЭКП-ниң Программанын болган Уставынын негедешерин шыгыш сагышы, бодурулгачи болган хой-ниги ажалды ажалды авангарды ролон моон согула-даа көргөсөн, бүтү чүдүлөргө үзгөш-чечилген боюрун чаа партбилеттерин ал тура, коммунисттер хуулаштын турар.

КУДУМЧУЛАР БАЙЫРЛАЛЫ

1971 чылды майда Сарыг-Сеп көлдө Советинин иштетиптир баштаган кудумчу байырлаалы эрттирер баш уагт ыяк планнаан. Оон эрттирерде бир ай бурунгаар Енисейская кудумчууна оон ажалынын деген деп көрүлө-конкурсту чарлаар.

Районуну Култура бажынынга ол кудумчууна үзгөш, ажал-ишке муракчы чуртакчыларын чуртакчы, кудумчууну төгөтүүнү дугайында фото-станция ажал. Байырал эгелеш хун кудумчууну чуртакчыларын болган оларын жожа-ларын дугайында тыягытыр сестер бажон плакаттарын Култура бажыныга база делген.

Каа-Хемин эрттир дугайы барык үш километр шолуун баткан Енисейская кудумчуу Сарыг-Сеп суурун эң-не салып, нотагачтыгын кудумчууларын бирээс. Оон эрттир-не кылдыр ширин чаа чыдар, бажынар чамын нотагач чыгар бургон, хууе кылдаар чегин манзылаа каан.

Бо кудумчуга, оон чуртакчыларын алар бодурун байырлаалы 1971 чылдын апрельдин ийги чарыкында районуну Култура бажыныга эрттирген. Алар кудумчууну төгөтүүнү дугайында болон иштетиптир Сарыг-Сеп ортумак школазынын бажыны

Советтериниң масса-бизе харылааа-ның бир чаа хевир ажал-бүрү дегелерин организмизмдин, ажал согуучулар кезелерин, чойуну дымтагачы-бизе хобаштыр ажал-бүрү оонаарын эрттирер, кудумчулар байырлаалынын эрттирер, өг-бүлө туткан ажалды бодулааа-ның байыркы ажал чорудары болган өске-даа массалык ажалдар болур. Ол бүтүн чег-чег Со-

Светлана Ивкитична Ларина кылган. Суурун кылган чуртакчыларын бирээс Михаил Савельевич Елсеетин сак-тымынын чыгыштар ажал согуулаан. Ужөн хире чыдар бурунгаар Сарыг-Сепке чеге чеге ажал тараачын өг-бүлө чурта-тай турган. Ийчан ол мангал-тыг ыргак кудумчуларын Ко-сашаровка болган ары өг-бүлө Шеловка деп ажалын мараа бир километр хире ийи сууру-гаштан тургустунган турган.

Амгы Енисейская кудумчуу дегерде ол ийи суурун тудуштурган дорт болган чарам, нотагач-чыткан, амгы үенин туду-ларын чалышкан кудумчу болу берген. Мыда Култура бажыны,

школалар, магазинер, албан-организмизм чегерин хой. Афанасий Матвеевич Берестов, Михаил Иванович Аганов, Федор Фомич Яценев олар база-ла кудумчууну хоочун чуртакчыларын. Херезинде орден, медальдар оон ол хоочунлар Ала-чурта-тайн Уагт дайынын фронтула-рында канчаар тудуш чоралын кудумчу байырлаалы чыгыштар-нага чутулаан бергенер.

Байырал ийги тугула турда суурун пионерлеринин болган комсомолу-агитаторын төгөш-лекчилер Култура бажыныннын залына каан чыкаалышкан. Олар хоочун салгалдын чагай чапчыларын дегел-салгалары, эстафетанын хуула алырынга бе-

Масса-политиктиг ажалды күштелдирер

социалисттик чарыкты улам калбартап, оон дөштүн чедип алган.

Партия организмизмдин ситен бешдеринде ажалдап турар ишчилер ортууна мас-са-политиктиг ажалдынын доктаамал чорудар болза, палынар-даа, хуулаагелдер-даа чедиптирер күүсөттирер дөртүн билеш, ол ажалда партиянын 12 түр бөлүктөрүн, култура-чырыдышкын албан чегеринин, партия-советтин активин хараа туткан.

Партия организмизмдин бо уагт кампания уезинде чорудар лекция пропагандазынын ажалын планнаан, оон ажалга 84 лектор, агитатор быжылаан уагтостарында ажалдап турар. Оларын лекциялары, бешдерин ажал-бүрү улаанышкын. Кол кичагетей партиянын болган чазактын чутула доктааларын, иштинки-болган дагышкын политика талаа-бизе ал чорудун турар хемчеглерин пропагандалаарында, оларын ажал-ишчилерге билингир кылдыр сайгын, таймла-хараа башында, бо бүтүгө хамаарыштыр ажал-ишчи кол-лективтин согулааларын толаракчыраа улаганар. Партиянын XXIV съездинин ажалы Талдыгын программанын чедиптирер күүсөттирер турарында көдө ишчи-

лер сеткил-ханып, СЭКП-нин дагышкын политиказын ийи-бизе делтип турар. Л. И. Брежневтин Американын Кат-тышкан Штаттарында чоралынын түнелдерин, оон Ала-Ма-Атата чутулаан бистин агитаторларынын мал чеге-леткелчилеринге, таймла-лаарын уламчылап турар.

Сигенчи ажал, бригада төл-тери лоуун, плакаттар-бизе делтирген, агитаторларын ууун, көсүк агитациянын хевирлерин чарыгып турар. Ко-дөштүн ажал-ишчилеринге районуну Култура бажынын, комсомол райкомунун болган ажал-агитаторын 11 агитатор-бригаданы ажал-бүрү улагыш солун койпертерин доктаамал көргүзүп келген. Чижээ, район төвүнүн агит-катор-бригаданы «Сут-Хөл», «Ала-Маадыр», СЭКП-ниң XXIV съездин аттыг совхоз-тарын, «Искра» колхозтун ситенчилеринге, сут-бараан фермаларын ажалдыкчыларын болган маалыматка концерт көргүзүп, лекцияларын номчуп, бешдерин чоруткан. Ол бригаданын составында кирип турар партия райкомунун ажалдыкчылары М. Дугуржап, Н. Базы-Лам, К. Элер-оол олар ажал-бүрү темаларын лекцияларын номчуп, ыштык номчулгаларын чорутуп турар. «Чыраа-Бажы»

совхозта «Дамырак», «Сут-Хөл» — «Хемчинин чал-тыгы», СЭКП-ниң XXIV съездин аттыг совхозта «Бора-Хөл» агитаторларынын көсүк ажалын чон уулу-бизе үнөлөөн.

«Сут-Хөл» совхозтун (ди-ректору А. Шаады, партком секретары В. Сар) партия комитетин ситен бешдеринин болган тараа ажалдынын уезинде чорудар агитас-масса-лыг ажалдын планын база социалисттик чарыктын негедешерин ажалдап кылган. Бри-гадаалар партия комитетинин бөргө болган көдө Со-веттин күүсөк кижигунерин быжылаан. Ситен ажалынга ажал хой коммунисттер ки-рип турар, түр ийи партия бөлүктөрүн тургустан. Беш-кетинген ситеннин шынарын хынаары-бизе уагттуу кон-трол бөлүктөрүн кижигун-ерин хараа туткан. Сигенчи-лерге ажал-бүрү темалыг лек-ция, бешдерал болуп турар. Оларын чорутуп турарында ажалдап Д. Таспак, М. До-сун-оол, В. Шаады оларын мактап боюр. Социалисттик чарыктын багыт ажал ор-ганизм, оон түнелдин 10 хо-нукап уагтуну, ишчилер кы-ил туктары, ышкыларын болган өртөктик шапалдарын тышкын турар. Совхозта пен-сионерлерин болган школачы-

ларын ситен бешдерининге база ажалдаган. Кужугет Бор-баа-оолдун өг-бүлөсүнүн чедип кижигуну совхозка 100 тонна ситен бешдерин хуулаштын алган, оон 80 тонназын беш-кеткеш, сөөлү, он хонукта тилекчи болган шапалкан. Ол ышкан Кужугет Сарыг-оолдун өг-бүлөсүн база ажал ажалдап турар.

Бо бүтү ажалын турар хемчеглерин ажалында «Сут-Хөл» совхоз 1830 тонна ситен бешдерин планын 82 хуу күүсөдип, партия райкомуну, район Советинин күүсөкчи комитетинин ажал-агитатор ажалын ишчилер Кызмат ту-гун ийи он хонук дугайында быжыла-бизе тудуп келген.

Мал чеге бешдерининге пар-тийжи-организмизм ажалды-ларын эң чорудун турары-нын ажалында «Ала-Маа-дыр» совхоз, «Октябрь 30 чылы» колхоз база көсүк чедиптирер.

Район бо чылын 14634 тонна мал чеге бешдеринге уагт-туу. Мону күүсөдирде районун бүтү ажал-агитатор, үстүндө адатканнар деп, ажал-лаар эргежон чутула. Ий-чалза-даа «Большевик», «Тыва» совхозтарда мал чеге-нин бешдерин куду темпиде, Ленин аттыг колхоз, «Тыва» совхоз ситенин пресостер хем-чег албайн турар. Ук ажал-

агитаторын уагттуучуларын, партия организмизмдин бар ажалын чон ажалдаган, чон ортууна масса-политик-тиг ажалды кошкан.

Бистин район бо хунерде дүжүт ажал ажалынын чеге кирип эгелеш. «Тыва» совхоз-та ажал ажалынын чорудун турар, баштайгы хунерде гектар бүтүлгөн 9 центнер дүжүт ажалган. «Искра» колхоз чеге-тараа ажалда-гычче база кирипкен. Хун келген туду-на ажалда ту-луктеп, тараа бешдеринде ажал хайныгып оор. Ам масса-политиктиг ажалды та-раажалар ортууна партия организмизмдин чорудун эгелеш дүжүт ажал ажалы-ларын мурунда согула-ларын таймла-ларын, оларын хей-агдын көдүрер, ки-жи бүтүлгөн ажалда беш-кетердеп болурун чедип алыры, эң дугайында дел-ки, чегеринин ийеринин масса-политиктиг ажалдын кол утазын ол. Бүтү ажалды иштетиптир чылдын дүжүдү кыска хуулаа, чидир чок, шынарын ажал алырычте, район курунган тараа садар планнарын күүсөкчин турарычте улаандыр уагт-туу бол.

Т. САРЫГЛАР, СЭКП Чеге-Хемчи райо-муну секретары.

Көсүк агитациянын дөштүн дөштү

ЧУРУУР, КААСТААР, ЧААРТЫР

Барым-Хемчи район көдө ажал-агит, уагттуу, боду-рун талаа-бизе республикада уагт райондарын беш-кеткен. Оон ажал-агитаторын Кызмат-Маалымат болган Ак-Довурактун кудумчуларын дөштүн дөштү, лоууна, пла-каттар болган көргүзүп самбыраларында, районун соци-алисттик хуулаагелерин бижээн етедештерин база билип ал болур.

Кызмат-Маалыматтын төп кудумчууна, партия райкомуну мурунда, районуну муракчы ажалынын чурта-кчыларын болган ажал-агитаторын планын оонаалдарынын күүсөдешин бижээн Хундула болган көргүзүп самбыра-ларын депин маалымат. Ол Хундула самбыралында СЭКП-ниң Дөштү Советинин депутат, Ленин орденин эгелеш-кен, «Тыва даг-дугу туду» эгелешин ажалынын С. Се-вельин, Кызмат-Маалыматтын тудуу ажалын ажалынын О. Базар, Н. 741 көзүчү чоруду механикастаттынга коло-ланын чалагычтын Р. Оскин болган өске-даа муракчы-ларын чуртакчы бар.

Ол көргүзүп болган Хундула самбыраларын ырактан көргөш чарам-даа болза, калкан чыгында чед бөргө, ол ки-жи сеткилден ары таарышкан. Ийчанга Хундула самбы-ралында 20 муракчылар чуртун кирип турган. Херек кырында оларын чамдыктын киришкен. Чуртакчылар кудумчуу көргөш, ажал турар хире муракчылар районда чок чор бешдер бешдер көргүзүп келер. Оларын чок деп бөлбөс. Муракчылар кайы хой. Ол ышкан көргү-зүп самбыралында чарык чылдык күүсөдешин дугайында сан-чуртагачтар ийолге чедип бижиттирер. Кайы-даа самбыралын дагы хунге куураар калган.

Харылааа самбыралын чамында районуну 1973 чылда соци-алисттик хуулаагелерин бижээн уагт етедештер бар. Ийчанга тоску беш чылдык иштетиптир үшкү чылдында 1160 тонна сутту, 2200 тонна элтти, 700 тонна тарааны, 180 тонна дүжүт курунган дугайында болган 46,7 муң даг-дугун, 7,4 муң туулубу бодурун үндүрерин ажал бижээн, оон утамынга хамаарыштыр чуртакчылар кылган багыт эвес. Ийчанга-даа ол етедештерде кайы районун социалисттик чарыкка кийгиргачи, чарык турар районун ажал-агит ажалдыкчыларын дугайында делгенге база бижит-тимээн.

Төп кудумчу-бизе Култура бажынында чоруткан бешдер-де бижик уагт тутуш шерик кижинин өвү-хевирин чуртаа-чуртук бар. Алар районуну комсомол организмизмдин ала-ларын револючу, дайымы болган күн-агитач чагай чапчыларын тураскааткан бодулардын организмизм эрттирер турар.

Ийчан, турбуке, ол плакаттыг утамын бистин уагт-даа, биче-даа пазылыг кижилерин билип алыры берге. Плакат-тын согу-даа, чуртаа чуртукчуу ажал-даа чок. Кааа, чүт доош чуртуктуу плакат деп чүе биздизмес.

Ак-Довурак — республикада уагт-бодурулгачи сайы-рап, чаа өзү олар ажал хойар. «Даг-дугу туду» эгелешин чамында партком көсүк агитациянын дөштүгү болу-рап дөштү эгелеш хемчеглерин ал чоруткан.

Парткомуну чамында күн-агитачи муракчыларын чуртакчыларын тырттырган, ажал көргүзүп самбыралын каас-тап кылган эки. Мыда «Бистин муракчыларын» деп етедеште бешдерин-бизе чуртаа Солдун Ооржактын. Хир-линг-оол Саттыг болган өске-даа муракчыларын ат, фами-лиянын база кайда, чүт кылды ажалдап турарын долау-бизе бижип каан.

Хоройда партия организмизмдин көсүк агитациянын ажалын эң уагттуу турар-даа боду, оон ута-шынарычте кичагетей салбаан. Ийчанга оон депин, чарык турар кижилер бо ажалды буу-хаа кылдып турар. Оон уагттуу дө-штүгү етедеште, муракчыларын аттары шын бижит-тимээн. Мыда траматиктиг чарыкчалар хой. Чижээ-лээрде, Сат Херит-оол Ала-Базынов, Давырык Чанзык-ма Дөбө-Олово деп бижип каан. Шынында Хирит-оол Ала-Базынов, Чанзыкма Дөбө-Олово дөштү болтай.

Ол ышкан чуртаа муракчыларын чоктап барып көрү-дык берге. Оон долаалар херимден каан. Муракчылар-ын чуртуну көрү дөштү кижинин дөштүндө кылды-таан, чорутурун эгелешин чамында кирип уагт-тар-жык. Ажал-бизе чутулаарга, муракчы кижинин чон көрүтүп, оон үзгөш-чечилген ажалын дөштү, Хундула сам-быралында кирип болтай. Оон долаалар херимден каан чеге таарыкма чок.

Муракчыларын хундула, оларын аттары Хундула самбыралында кирип турар чүе болгонда баштай кай-чаар бижирини кай билип алган, оон сондо долаураа эки. Харылааа самбыралына кижилер боду бешдер. Алар баштап кижин оон ажалды албан көчүп көр ажал. Ол ал-бан чорынг ажалын ажал эвес оонадуртунган. Ак-Довурак-тың харылааа самбыралы дөштү чеге Ак-Довурактын почта салбыры деп каан. Ийчанга тус-тус ажал организмизм, бодурун чегеринин ажалын шын бижирин чедип алыры кууентиг.

Көсүк агитациянын үе ажал-бизе кылды партия орга-низмизмдин хуулаагелер. Ийчан турбуке районун иш-тинде уеиң ажалынын хамарыштыр дөштүгү плакаттар каракка көзүбөс. Ам дүжүт ажал ажалын уеи болтай. Ол дугайында «Ийчан-даа лоуун, плакат чок.

Көсүк агитация тус чегерин ажал-агитаторын көрү-чү боюр. Оон дөштү, чорутуп кылдыр төлөдө, ол ажалда мергендик, согуураалыг кижилерин хараа туду, оларын чон ажалдап болза эки. Ийчан оон кижизилдикти, мобилизачи ролу бешдер.

М. ӨЛЗЕЙ-ООЛ.

Советтер болгаш амыдырал

ЧАА ЧАҢЧЫЛАР

веттериниң депутаттарынын киржалгачи-бизе эрттирер турар.

Каа-Хем районуну Советтеринин ол чаа чачыкчыларын организмизмдин талаа-бизе дүржүлгөшүн дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чогулунин оргини-стратор кидилерин эгелешкен М. М. СУГЕ-МААДЫРНЫЧ чүлүн парзайдыс.

ның бешдерин уагт койперти-би-ле доошуган. Байырлаалы кижизилерин район төвүн нотагач-чыларын, културтук эң чурта-кчыларын суурун бүтү чурта-кчыларын кийгирган.

Кудумчу байырлааларын ий-чаар эрттирер районда чамдык ажалган. Ол дөштү Советтерин депутаттарынын чон-бизе хары-лааааа быжыгларын, ажал-тарын хоочун салгалдын чагай чапчыларынга төдөштик боду-рунга база төрөш суурунун тө-гууун эки билип, оон үнөлөр кылдыр кижизилеринге уагт ий-тиг, Каа-Хемин Советтери чыл-дын июнь айында согулдуш-таныр хунуна «Иштүмүна ба-йырлааа» деп дымтагача ху-ну эрттирер турар. Ийчан Каа-Хемин чуртакчыларын эрттирер уагт, биче хой чон чыгыш кел-ген, каткы-хотугу дымтагачлар.

Бо байырлаалың кол кижизилерин орус уагтун ажал чот-галын маалыматтары Аболит эң-чи, сарбакчан, Илья Муромец болган оон үш эки, ажал ба-лык. Буратин, Петрушка, Рука-ка болган өске-даа маалымат шүтү тоода деп кеттирер.

Оон сондо байыраг хуула-дын ийлеринге районуну меди-на ажалдыкчыларын хоочуну Татьяна Гавриловна Сарапулова үнүп келген. Районуну таны-тымас кылдыр чарыкчыларын чижиктерин ажалтарга ол база катан чутулаан берген. Чөргөш чире чылар бурунгаар районга чүге чалгыс эчки тур-ган болза, бо хунерде он эмел-ге ажалдап турар. Ам районун суураалында эмелге пункттары чок чегин кийи тыппас.

Кудумчу байырлаалы оон чуртакчыларын ажалдап ол чуртакчы, эң эки културтук ба-жы дөштү чарлаан конкурстун түнелдин үндүргөн. Байырал ук кудумчууну чуртакчыларын-

ЧЕКЕТЕР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Районуну суураалында чыл бурду кузун чекетер дегелде-ли эрттирер. Бурей-Хем, Кун-дустуг, Сарыг-Сеп суураалар дегелдер эң-не солун эрттир турар.

Чижээ, Сарыг-Сепке бир дегелени мынчаар организмизм. Оон Тывага Уагттуу револю-циянын беш чыл болган оянта ту-раскааткан. Дегелде шолуун дө-штү В. И. Ленинни портретин тургустан, оон ажалда: «Кезээ монгедэ дигит Ленин». «Тыванын уагттуу революциянын 50 чыл-оо» деп сестерин дигит чекет-тер-бизе бижип көргөсөн.

Дегелени Сарыг-Сеп ортумак школазынын бажыны Е. Т. Фи-

лимонованын чекетер дугайында бешдер-бизе ажалган. Ком-позитор Островскийниң «Крас-ная гвоздика» деп музыкалы чан-гылаан, дегелде чыгыштар-нары хей-агт кирип турган. И. Николаевның «Кым-даа ут-тумаан, чут-даа уттуурубас» деп темага өстүргөн чекеттерин чон бешдер-бизе үнөлөөн. Үнөлөшкөн дегелеринде чылдыг олу-рулгар бар: «Кажан И. Николае-ванын өстүргөн чекеттерин дегел көргөсөн кижини көрүп ту-рарга бидишмес маалы солдат-тын хөрү сагындыр келди-ди».

Ол ышкан А. Доросеванын Космостун маалыматтарына ту-раскааткан чекеттерин дегелде келгенге маалымат. Сирень, ли-лия, роза ышкан бистин респу-бликада чок дөштү чекетер кыла бар болган. Чекет тарыкчылары В. Листакова, М. Утева олар эгелешкен 15 республикага, чонуну акы-дуушмалынын най-малыга алар бодурун он беш ажал-бүрү букеттерин делген. И. Гореванын маалымат пионер Лена Голубовна тураскааткан «Хер-сонуну ховуларында» ажал-лерге тураскааткан «Ак хазаттыг кижилер» деп аттарын берген бу-кет чекетер чарам болган уа-кчыларын.

Комиссия дегелдегет киришкен эң тергигин чөргөш үш чекет та-рыкчыларын «Районун эң тер-гигин чекет тарыкчы» деп атты болган өртөктик шапалдарын тыышкан.

АКЫ-ДУҢМА РЕСПУБЛИКАЖЕ АЯН-ЧОРУК

(Дзеан № 199 «Шында»).

ТУРБААЗА

Бүгү-ле музейлерин «көргөн соода кичинин сөгилдиге артар» чүгү: музей бажына-рынын улуу, акыя, мыза дел-ген чуулдарын хей аны-лы болгон кончук ховары, оларын дөдөнүнүн бедик кудуруу болгон бийлиги.

Улан-Батордан 70 хире км. ыракта турар «Таралж» деп турисчи баазага 6 хонук иш-тинде дымтандымыс. Делген, элти, каас-коя өлгөргө чур-тап турдубуз. Өлгөргө шала кырында тик каан, шалада хе-вястер чатыккаан. Өтү бур-гунде-ле моол площ чоорган-нарым 4 млар орунар. Ийг-демир, ынаалар баштары, тоо-на, метеже, ипийки-даштыкы экижер, сандайлар шүтүзү угула-халгил. Турбаазанын столваданын амгы уенин аны-быде туткан: ышттын боюн дөвөө арттырган, улук кал-бак даштары ол-жа хөвөөр өтөн каан. Чугайлаваан-да, бухваан-да, ханада полкы-ларда ол-бо чурттаран аны-бүрү белестер делген каан. Оларын араанда «Советтик Тыва» деп альбом болгон «Орденниг Тыва» деп ирлар чыныдым барын көргөн, бистер кончук өөрөн бис. Ол—бистин мурувустуа чоруп турган чатыс чер чурттуу-лымын турбаазга белесте-ри-дир. Бистин бөлүгүсү Салтак Токанын «Араттын сөзүн» белеске сунган.

Чоруп тура өөрүн-чегире-нижист билип каар дөштүр-баазанын санаал-оал дөштөрүн көрө бердиныс. Мыда кайы-даа

чурттуу кандыг-даа дылдары-нын кырында чүгө өөрүп-чегире-нижистин илереткен сестер бар. Маркалар-даа чып-шырып каан, чурттар-даа чур-тап каан. Бис чоонга бис дөштү, бижэе чүбевистин кы-рында «Азиянын төвү» ту-раскаалдын хевирин чуруй шаан каан, киж бурзу атта-рымыс салтылап кадымыс.

МАР-га кайы-даа чурттар-дан келген улус кэон дымта-ныр ол турбаазанын турар че-рин черде кончук онза. Дол-гандыр арга, даг, чанында Та-ролж деп хем аккан. Турбаа-задан даг ажылдыр, ол-жа хе-мин унуна, бугун чыл иш-тайде ажылдар дыка улук дымтаныкы бажыны бар. Оон чоок-кавында дагларда элзэн-не тураскаалдар кылып

каан: аныч арат, аыттыг кижик, үсүкүлжир четкен бу-галар дөшт оон-даа өскө. МАР-ныр 50 чыл онга ту-раскаалкан кончук бедик ту-раскаал бир кестүп турар. Долгандыр бедик дагларын аршында «МАР делгерезин!» «МАР-нын 50 чыл өй делге-резин!» «Бугу делегейге мөй-ге тайбын!» дэон чыкестиг дозунарны хүрен даштардан аптөп турган бижиктөп каан.

БРИГАДА

Акы-дунма чуртка аян-чо-рувустун тунелинде кат-тыккан ажал-агыг чегирини бир бригаданын чордүвүс. Ичан бис Улан-Баторун

мурнуу-чоон талазында көк-кижик, шүтүлгү, парак четке делем ховуаан эртивис. Улустун уагт каадымы чып-ын-на ол ховаа эртив турар дээрин гидикс таймыбырла-ды. Ичан-бөөр көргө, болбас-ла каш чүтүт малдар барааны кестүп. Ичанга МАР-нын кол байлаа мал дээрин киж-и ыа оон-на билип аптар. Бригададан үнгөш 10—12 харлыг оолдарын анык мал-дар чарыштырып турган че-ринге келдиныс. Көс уруугар чарыш алтырын баа-ла му-нун турар болду. Ол бичин төдөр шүтүзү-ла боттарыны таарышкан тензиг эер-чонак-тыг. Алтырын чарыштырар аералары-биле хөвөөр салыр чорук. Оон соонда 200 аныг чедиккен аыттар болгон ас-кун турган.

Мол Арат Республика бол-за, Россияга Улук Октябрь-нин социалисттик революция-зынын тилзенини соонда, оон салдары-биле баа орус кымыл партизаннын дет-кимче дууламчылы-биле улусчу революция тилзэн ийи дугаар чурт болду. Бис улусчу Моолга аян-чорук кы-лып чорашт, моол өнүктө-ристий улук чедикширини, оларын социализмин үлө-зинири чедикширини тур-гузуп турарын сонурган көр-дүвүс. Моолга улусчу эрге-чагырганын чылдарында бол-гулаан кайгачыктын чар-тыкталар бажын бүрүндө-ле каракка кестүп турар болду. Феодализмн үе-чаазында туруп турган ховуаангай улустар сайзырангай нация-ларын деткимче дууламчы-наа даянган, ховуаангай капиталисттик орун тавары-

байн, шүтү-ла социализмче шилтир бодур дээринин ху-гайында улук Лениннин баш уур өттүр көрүп чугаала-нын кайгачыктын шыныын бистин моол өнүктөристийн амдыралы тодаргай херечи-леп турар-дыр. Амгы Моол болза, социалисттик ийитиле-ди чедикширини тургузуп турар, делегейин социалист-тик системанын дөң эргелиг кечигтүп, сайзырангай үлө-пүрүг, коллективтик ажал-агыг, бедик культуразыг чурт.

Бистин байыралдыг кжа-выс, акы-дунма Моолун че-ринге аян-чорувус дуоула-ган. Бистин-биле ужуражып чугаалашкан моол өнүк бур-гуз-ле бодунун чуртуун че-кеттелип турар чаз амырла-зынын дугайын өөрүшкү-биле чугаалашыпкан. «Моолга көр-гүзүп турар харам чок дуо-ламчымы дэон улук Совет Эвилелине, оон акы-дунма улустарына чуреттин хавы-зында өөрүп четтирип тур-бис»—дэон чыгыг сестери бистин Төрөн чуртувустун адресинге сөгсөп турар бол-ду. Шак ыныг чыгыг сесте-рин дылааш, бодуустун улук Төрөн чуртувус—комму-низм тургузуп турар Совет Социалисттик Республикалар-нын Эвилели дэон чоргаара-нымын анык улам күштө-лип, апаа ынакшылымыс кит-көп чорду.

МАР-нын човуун ажил-агыг амыралы-биле 15 хо-нук иштинде ынаар таны-жып, хой чаа чуулдары көр-үп билип алымыс.

Зоя ЧАДАМБА,
филология эртемниин
кандидаты.

ЧУРУНТА: «Таралж» деп турбааза.

ЗОНАЛАР АРАЗЫНЫН
МАРГЫЛДААЗЫНЫН ТҮННЕЛИ

Бразилияны Петрополис хоорайында болуп эрген зо-налар аразынын шыдыраа маргылдаазына солгаарат-кан соолук үш салгыларга Савон—Байасесты, Броп-штейн—Ремескиин тил-дэс. Катан биле Хут хайыс болгон.

Маргылдаанын түндүстү мындагы Мексик (Бразилия) 12 савон, Геллер, Поулаве-ский болгон Португ (Вен-грия) — кайы-даа 115, Савон — 11, Бропштейн — 10,5, Горт (Чехословакия) — 10, Савон — 9,5, Исков биле Любевит (кайы-даа — Югославия) — 9,9, Ремески (АКШ) — 8,5, Керес биле Па-но (Аргентина) — 8,8, Георгий (Румыния) — 7,5, Байасе (Капача) — 6,5, Хут (Швей-цария), Тат (Сингапур), Ка-ган (Иран) — 3,3 савон-лыг.

СССР-тин грессмейстери Вадимир Савон ам делегей грессмейстери баа апарган.

Ычанга шыдыраа оваа-дай хунаакар дөшт марг-лаар 8 кижини алдыга бия-лигир болгон. Олар болза: Савон, Петросян, Кароо, Кортоя, Бирт (АКШ) бо-лгон Мексик олар-дыр. Ар-ган ийи пүтүканы Геллер, Поулавекий болгон Португ оларын аразына ийи дө-лөткөй кылдыр эрткир немөдө маргылдаанын ийи тилзенин алар. Уг маргыл-дааны сентябрында 22-нч аразында Европада эр-ткир хире.

Ол хууаанын ийини алган таарылга авес. Сентябрьда 15—30 хунирде бодур ФИДЕ-яни конгресс дуоула-галакта, үш кижини мар-гылдааны төнгөп турар укур-лук. Чүгө дөргө ол конгрес-со кедир үгө шыдыраа оваа-дай хунаакар дөшт марг-лаар 8 кижини ойнаар чур-мун тодардыр даадым тур-гузар апаар.

(СЭТА).

АЖЫЛДААР КУЗЕЛДИГЕРГЕ

Тыванын күрүне филармонияда автобуса ажилдаар 1-ти, 2-ти класстын чылачылары болгон ажил-агыг эрге-лектиги херекеттенип турар.

САДЫП АЛЫЧЫЛАРГА

Тыванын күрүне филармонияда артыкшыдым көчөрт кюстюмерия садып турар. Филармониянын адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчу-су, 20. Телефон 25-91 болгон 46-02.

КҮРҮНЕ ФИЛАРМОНИЯЗЫ

ТУДУГ МАСТЕРЛИРИНИН ТЫВА
РЕСПУБЛИКА ШКОЛАЗЫ 1973—1974
ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА СУРГУУЛДАР
ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН УЛАМЧЫЛАП
ТУРАП

Өөренирини хууаааа 1 чыл. Кичээлдерин эгелээр — 1973 чылдын октябрь 1.

Школамы дооскаларга тудуг мастери деп атты тымыс-кап, тускай херектедедир бөөр.

Колхоз, совхозтардан болгон өскө-даа организацалардан баа ол иштин бодуун куулаан дугаар көлгөн 18 хардан куду эвес намыл 7—8 класс дооскан оолдар, кыстарын школага хуууш алыр.

Школамы сургуулдар чоруткан организацалар оларга маастардыг дуу чедикши турарын сунсар.

Айла 10 акиа синеидил, ийин чуртталга чери, орун-дө-жөк-биле сургууларын школа халдырар.

Школага өөренир күзүлдүг хамалдылар директорлук ад-рестеке дарааында документири чорудар: билдирим-ни, долчу намыр, билинин дугайында документ, на-дынын байдалынын дугайында шызылга. Паспорту боду келерге ал алгаш кээр.

Школанын адреси: Тыва АССР, Туран хоорай, Дружба кудумчуу, бажы 13.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АВГУСТ 25-ТЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программасы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өнүгү телекөргүзүг. «Универсиада—73». 14.30—Өнүгү телекөргүзүг. «Дирит амытаннар оранында». 15.20—15.30—Чалсар. 15.30—Өнүгү телекөргүзүг. Д. Флетчер — «Испан лама». Ленинградтын драма болгон комедия театры-нын ийини. 16.30—«Кичи, Чер, Октаргай». СССР-нин уму-дукчо космонавы Совет Эвилелинин Маадыры В. И. Сева-стьянов дамчыдылгалар чорудар. 17.30—Өнүгү телекөргүзүг. «Испан лама» деп ийини улачымыс. 18.00—«Уе». Инфор-мастыг программа. 18.30—Өнүгү телекөргүзүг. «Униве-сиада—73». 19.55—«Дилзешин». Тележурнал.

КЫЗЫЛДАН

20.40—Телемедээлер. 20.55—«Тыванын неделясы». Ин-формастыг программа. 21.10—«Төрөн үн». Фильм-копир.

МОСКВАДАН

21.55—01.00—Өнүгү телекөргүзүг. «Универсиада—73». 1) Студентилерини чыгы бугу делегей оюнарынын ба-йырлалдыг хагынышыны. 2) Футбол талазы-биле СССР-ниң чемпиондыгы. «Спартак» (Москва) — «Динамо» (Киев).

АГААРЫН

Бөгүн республикага булут-таар, төөн районнарда биче-чаз чар. Барын ула-нышыканын хаттыг дүргөсү секундла 3—9 метр чедер.

Агаарнын температуразы дагы районнарда 15—19, өскө-лөргө 20—24 градус чыгыг бодур.

Кызыгата шокор булуттаар, чалбас. Хаттын дүргөсү секундла 3—9 метр чедер. Агаарнын температуразы 21—23 градус чыгыг.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРАЛАА

АВГУСТ 25-ТЕ

«НАПРАТ»: «Дескинг» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 тактарда.

«КА-ХЕМ»: «Лаутары» (2 сериялы катат) 15.00, 17.45, 20.30 тактарда.

«ВОСТОК»: «Ноган илирибелер» 11.30, «Виринея» 17.00, 19.00, 21.00 тактарда.

«ПОНЕР»: «Вратарь» 9.00, 10.40, «Щит болгаш хы-лыш» (4-ку сериясы, «Сөөлгү туруш») 12.20, 13.50, 15.20, «Дарга» (2 сериялы катат) 17.00, 20.10 тактарда.

ЧАПЫ КИНОТЕАТ: «Граф бажыкынын бузууларында» 15.00, «Хөгжүм үнери» (2 сериялы катат) 17.00, 20.00 тактарда.

Солун неделяда 6 катап
үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАПЫГ № 2387.

ТС—01071.

ШЫДЫРААЧЫ
БУМАЧ
ШЫДЫРААЧЫ АДЫГ-ООЛДУН
ЧЕДИШКИНИ

Шыдыраага Тыва АССР-дин чемпиондыгын, РСФСР-дин зона болгон бистин республиканын «Спартак» эки тура спорт иштинде анык анык бирги чери дөшт мар-гылдааларын түндүгүндө ауттаар илжөөр Монгуш Адыг-оолга СССР-ниң спорт мастерины кандалат деп ат-ты тымыр шиттирип Бүгү-россиянын Дөдө класифика-ция комиссияны хууш ала-ган.

Бистин республиканын шыдыраа чыдыраанын чедикшинин дөртөн эвес, чор-туп улук күштү үндүрүп тур-ган чедип алган.

Шыдыраа чыдыраа-ла Адыг-оол шыдырааларына ылакан чораш. Кызылдыг Понерлер бажыныга 1960—62 чылдарда шыдыраа бөд-үмүгө ол киргип, спорттун бо хевирини сундулду оол-дарын бирээс турган чүе. Оон бөөр-ле Адыг-оол шыды-раага улам халыкчыныг, «сө-дүг төлөрин өөрү-биле ойнаа-рынга, болгалар болзары-га эрткирип келген.

Красноярский политех-никтин институтунга өөрөн-ип элчил чыгары. Ак-Дуура-ны илжөөр ажилда тур-ган башкы чылдары Мон-гуштун шыдыраалар мерге-жиян билинип, дуржулгалып бичканын. 1971 чылда Тыва АССР-ниң бирги чери дөшт мар-гылдаага Монгуш Адыг-оол ирленип, чүгө бөш дугаар чери улаккан, а эр-теке чыгыс чемпионатка ий-га черин төлөтпө-биле эл-дэс. Ол Улан-Удэ хоорайга зона маргылдаазына Тыва-нын спортчу адын камгалар эргени алган. Уралдын, Си-бирини, Бразык Чоон түк-түн шынык шыдыраачы-лар-биле ойнаш, Адыг-оол эки түнөлдү болгон.

Спорт мастери чаз дөд-дөдөтти күнү түдө? Адыг-

оол-биле дыка хой ойнап, үр үгө оон ужуражылгаларын хайгаарат келгеним түнө-лөндө, оуу халдан ойнаары-га туралыг кижик деп диди-м-биле чугаалан бодур мен. Ойнап турар үгө биле чы-диги келерге калды-бир бодамчалыг, шары көшпө-рин кылып турган, төнүзүдө бугу-делдик тилзегени чедип алган.

Улан-Удэ хоорайга зона маргылдаазына спорт мас-терини кандалат Г. Дудин (Кемерово) биле бирги раз-рядын М. Адыг-оол ужураш-кан. Бистин чатыс чер чур-тувус калсар ойнаанын моон көрүп бодур бис.

Г. ДУДИН М. АДЫГ-ООЛ.
1. 64 65 2. K5 66 3. d4 Cd
4. K4d K6 5. a3 C6 6. C6
e7 7. C6 8. a3 C7 9. 0—0
C67 (Мынчаар көмөсө айым-далыг: 4. K64 10. K64 C64
11. J6d 12. F3 C6 13. K6
14. J6 15. e6 C6 16. C6 J67
16. F6d 17. K6 18. F6d 12
e6 13. F6 C6 14. J6 F6b.
Шыдыраа ховууда байдал
иң чыгыс үзүндө келген. Бир
завес кара тала адык аткаар
көмөс, ак таладыг оруу аякы
бээр.

(ДИАГРАММА № 1)

Найыралдың концерттери

Чоон-Хемчик районун «Болшевник» совхоза акы-дунма Моол Арат Республи-канын Улан-Батор хоорайдан келген бөдүк чогаалчылар ааллап чорашар. Аалчалы-мыс ача барган совхоз-тун ажал-агыг ташы-жып, чов-биле чугаалажып, элчи-салта турар бичи чаш-тарымын амыралыг со-нуургаан.

Урулар боттарынын белет-көн алап көбөртүп алач-калар баралаткан. Өнүк-төр оон соода совхозтун Культура бажыныга барган.

Оларга аян ирнн алааган баралаткандыры-биле, Чада-панын «Культура» бажыныг артистери чөдө бергенер. Өнүктөр Светлана Монгуш-тун «Наймыска Кызыл» деп ыры, Валентина Куулар-биле Татьяна Иргиттин бурат улустуг «Эртенге чедир бо-лар» деп ырыны, бодун таныкчаларын «Элдек шыгырааш» деп тандыны күштөткөни магалат көргө-нөр.

МАР-ныч Чогаалдаар ани-дөдөни дүлдүдүзүл да-ганы, төлөдөрини удуртуксу-

15...g5! Нарын оюнга туралыг Адыг-оолдун кончук бодур.
16. Kc2 g47. F4! K6b1!
(17. K6b1 кылдыр көмөсө, ба-а-ла улар) 18. e1 e5 19. F5
Jg8 (19... e4! кылдыр көмөсө,
дөртөн улар турган: 20. C6
d3+ 21. K6b1 F66 болгон
Jg8. Мында кара тала чараш
көчтөр дилеп турар-дыр) 20.
e3 Cg2+ (20... Jg2+!) 21.
Kd3 e4 22. Kp2 F67 (22...
Kf6 көмөсө болза, ак тала
кордал чок болур ийик).
23. Fd7 d6 24. Ff7 Ff7
25. Cf7 Jg8 26. a4! Кара
тала бо көштү эскербоон.
Ам нара таладыг удуу азы-
ры чыгыштыг апарган. 26...
C4 27. C6 Jg2+ 28.
Kp3 C2 29. Kp2 Jg3 30.
C6 Jg3 31. Kp4 Jg2
32. K5 C6 33. a4 Jd3
(кызылшыкы: Jd4) 34.
a4 Jd3 35. a4 Jd3+ 36. Kp4
Jg2+ 37. Kp2 Jg2 38. a7
Jf1 e5+ 39. Kp4 Jd4+
40. Kp3 Jd3+ 41. Kp2
Jg2+ 42. Kp1 Jg8 43. a8 Ff7
Jd1+ 44. Kp2 Jg2 45. a8 Ff7
Jd1+ 46. Kp2 Jg2 47. Cc1
Jc1.

Оон сонгаары демисеге
кара тала бонун мындагы
төчүгө экигелен.

(ДИАГРАММА № 2).

Этюд арга-биле удуп
алыр.

1. Jg2+ Kp2! 2. Kp2 Jd1!
3. Kp3 Kp2! 4. Jh2 Kp1
5. Jh1+ Cg1 ак тергени тудуу
алыр. Бир аес 4. Jg6 Kp1
5. Jg2 Cg3 6. Jh2 Kp2!
Cg1 болгон Jh3+.

Бо тилзеге Монгуш Адыг-оолду маргылдаанын шыдыраа ойнакчыларынын бирөөс бол-дурган.

Чатыс чер чуртуумга бо-лгон эжимге СССР-ниң спорт мастерины кандалдамын адыг тымыскаанын байыр че-дирин, моон сонгаар чедик-ширини бодурун куулам.

И. ШИШИГОВ,
шыдыраага Тыва АССР-ниң
чемпиону.

зу. Дөдөнүн Пуредора баа моол чөдө чогаалдыг үндөдөкчелериниң бирөөс, Моолдун күрүе шаадыны-ныч лауреады Доворовы Намдаг бөд-түшкүгү арти-стери өөрүп четтиргенин клед-дин, аалчыларыг мурунун чүе чугаалаанар.

Концерт соода бөд-түшкү-гү артистер моол өнүктө-ри-биле кады «Москва чогу-нук көлөдөр» деп ирнн орто дыкта ырышканар.

Ч. ТАЦОВ.

ТУРИСЧИ ЧАЙ

Бо чай Тывага турган та-лазы-биле байлак, солук бол-ган. Анык туристер каас-ча-рлар бодус чурумалдыг че-рлерге аян-чорукту кылып, дымтаылганын ажилыг, хөг-лүг эрткиргенир.

Республиканын бүгү шко-лаларына май айла чаңчыл боду берген туристи селетар эрткизин, анза 25 мун аягы өөрөнүкчелер киришкен. Шко-ла да селетарыга шыгалар 1380 анык туристер район-нар селдүгө, орта тилзө-нөр ийонда болгон республи-канын чөдөри дугаар селдүгө киришкен.

Өөрөдөгө чылы доостур билек, республиканын му-нун школачылары төрөн че-рин шитчилеп өөренир-биле похотан чорашар. Чоон-Хем-чик районун Чадапанын № 1 ортумак школынын анык турисчилерин похот-ду солун, ханы уткалыг, ажилыг болгон. Олар Шени суурун, Чайла-Хем, Бурган-Тей, Бедир, Хөндөргөй деп черлерин таварын, чо-рааш келгенер. Школалар бо черлерин дугайында улус-тарын тоолуругу чугаалар, даг бугу-делерини, минерал-дарын шыныр, үнүштерин тургузуу, хевирини дүргөни сонуурган шитчилеп, маалым-нарын амырал, ажал-агыг-биле таныжып, кыргыларын солук чугаалары, тооларын дынап, бижип ап чорашар.

Похотан эл келген, аян-чо-руктун хун дөдөдөдөдө биж-жэп, үнүштер гербариян, даг бугу-делерини болгон минералдарын коллекция-

лын кылганнар.

Бора-Тайга школынын үстүк класчылары башкы-лар А. А. Ховалыг, М. Д. Са-рылар оларын удурулгалы-биле Бора-Тайгадан үнгөш Алай-Маадыр суур, Өгү-Шол ховуу, Манчүк хем, Кожээ баазы, Сүт-Хөге че-дир чораш. Олар алаан-маа-дыларын тоолуругу тура та-ламынанын болуп турган чердери-биле танышканнар.

Анык бодус шитчилерини Кала Монгуш, Ондар Чамгы-нол болгон оларын аптери кызыл, сары, кара, хурун өлпөргөй бодурун боду-ткен бодурун тышканнар. Тыванын геология эспедиция-зынын лабораторияныг оу дужаппаннар. Ол ымыкшан кудуйн эрги шаттын э-чкерекселерин тышканнар.

Шагаан-Арынын № 1 шко-лалыг анык турисчилер Ийи-Тал биле Хайракан суу-ларын аразында, Улук-Хем-нин ол чарында бедик чалым — Улук-Ханын шитчилеп чо-раашар. Уругар ол халдар дугайында тоолуругу чугаалар-ын дынаш. Ол халарын эң бедик черинге чедир дыка берге, ыччалда-даа тура-сору-гуг туристер наа-ла чедер шитчилерлер. • Мынчаар башкысы С. Уваровтун уду-рулгалы-биле берге халарын үнеринге белеткенип турар.

Чааы ортумак школынын өөреникчелери Бай-Хаактан үнгөш, Тайды Ууанын каас-чараш бодус чурумалы, үн-жү, хөрүгүн, дигит амытан-нары-биле таныжып сол-лук похотту кылганнар. Олар

БАРЛЫКЧЫЛАР СОНУУРГААН

«Барлык» совхозтун ажил-ширини Тываны күрүне филармониязын артисте-риниң дик-эстрада бөдүгүн оон көргүзүп магалашар. Цирк көргүзүгүлери чон улук сонургал-биле уткуп

хуулаан алышкан, артистерге чедикширини күтөп тур-гавар.